

УДК 808.51

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНОЇ НОМІНАЦІЇ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ЦЕРЕМОНІАЛЬНІЙ ПРОМОВІ

Гундаренко О.В.

*Кіровоградський державний педагогічний університет
ім. Володимира Винниченка, м. Кіровоград, Україна*

Стаття розглядає засоби вираження емоційно-експресивної номінації на прикладі текстів американської церемоніальної промови. На матеріалі дослідження виділено і систематизовано мовно-риторичні засоби емоційно-експресивної номінації.

Ключові слова: церемоніальна промова, емоційно-експресивна номінація, емпфаза, переконання

Американська церемоніальна промова (ЦП) вважається особливим типом публічного мовлення, метою якого є вшанування чи ознаменування соціально значимої комунікативної події у житті національної (етнічної) спільноти [18, 1997, с. 399; 24, с. 426]. На відміну від інших типів публічного мовлення, ЦП відзначається меншим ступенем формальності, що підтверджується вживанням гумору та звертанням до почуттів слухачів [24, с. 440]. Апеляція до почуттів має скоріше психологічну, ніж логічну природу, оскільки її дія завжди розрахована на емоційний стан аудиторії [23 с. 338]. Мовець апелює до емоцій слухачів, тобто використовує відомий риторичний засіб „пафос” (від гр. „pathos” – пристрасть, почуття) з певною настановою – для досягнення очікуваного стилістичного ефекту: співчуття, захоплення, переживання, скорботи тощо [14, с. 63; 24, с. 399].

Питанню емоційно-експресивних номінацій присвячено низку лінгвістичних досліджень: описувалися природа та структурні особливості емоцій [6; 4], визначалися підходи до вивчення текстової емотивності [15; 7], вивчалися лексичні особливості вираження емоційності та експресивності у мові [4; 13], роль емоційної/емотивної компетенції у міжкультурній комунікації [16] тощо. Поняття „емоційне” та „експресивне” знаходяться у відносинах певної взаємозалежності та підлеглості: „емоційна конотація майже завжди передбачає експресивність, але не навпаки” [1, с. 112]. Експресивне виступає вторинним по відношенню до емоційного [16, с. 79]. Мовна експресія породжується емоційністю, образністю, характером мовлення [13, с. 376].

Аналіз спеціальної літератури свідчить, що вивчення емоційно-експресивної складової американської ЦП дотепер не було предметом окремого дослідження.

Метою статті є виокремлення та опис мовно-риторичних засобів вираження емоційно-експресивної номінації в американській церемоніальній промові. Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю вивчення різних мовно-риторичних засобів з метою виявлення найбільш ефективних з них для подальшої побудови

комунікативних моделей успішного спілкування. Базу нашого експериментального матеріалу складають 200 текстів американських церемоніальних промов за 2000-2006 роки.

Постановка проблеми. Емоційно-експресивна складова американської ЦП реалізується шляхом уживання низки експресивних мовно-риторичних засобів, найбільш ефективними в нашому матеріалі дослідження серед них є: *емфатичні лексичні одиниці, риторичний прийом „експлетив”, дієслово-підсилювач do, емфатичні займенники, засоби епістемічної модальності, стилістичні фігури метафори, гумору та іронії* і також *фігура повтору*.

Емфатичні лексичні одиниці виявилися найбільш уживаними засобами „емфази” в досліджуваних ЦП, вони позначилися в 738 прикладах уживання мовних одиниць кількісної семантики: *many, many; so many; as much as* та інші, наприклад: *Congratulations to Motorola's Commercial, Government and Industrial Solutions Sector – the proud manufacturer of two-way radio communications products used by our Nation's first responders and many, many others* [Bush, 05.21.2003]. Цими засобами створюється прагматичність висловлення, що будується на „класичній теорії кількості” [3, с. 44-54]. Емфатичні конструкції типу: *it is worth + Ving; it was...that/who* вживаються для підсилення виразності промови та привертання уваги адресата: *It was on another September 11th – September 11th, 1941 – that construction on this building first began* [Bush, 10.11.2001]; *If something is worth doing, it is worth doing right* [Bush, 06.05.2005] та інші.

Риторичний прийом „експлетив” виражається такими мовними одиницями, як: *actually, importantly, I think, to be sure* тощо та позначається в 181 прикладі вживання, серед них: *In fact, Ronald Reagan's words were courageous and optimistic and entirely correct* [Bush, 11.06.2003]; *Of course, I want to thank the Easter Bunny* [Bush, 04.01.2002]; *Indeed, it is appropriate to mark this occasion by remembering the words of President Jefferson* тощо [Bush, 05.18.2001]. Цей прийом вживається для надання виразності або всьому висловленню, або головній його частині, тим самим виконуючи функцію привертання уваги адресата [21, с. 36].

Певне експресивне навантаження в публічному виступі також мають емфатичні конструкції з дієсловом-інтенсифікатором *do*. Вони передають значення інтенсивності дії і часто стосуються прояву наполегливості у вирішенні певного питання. Значна частина церемоніальних промов, що складають наш емпіричний матеріал дослідження, закінчується офіційною декларацією президента Сполучених Штатів Америки (62 приклади уживань): *“NOW, THEREFORE, I, GEORGE W. BUSH, President of the United States of America, do hereby proclaim February 2006 as American Heart Month”* [Bush, 02.01.2006]. Повторюваність таких проголошень в кінці промов свідчить про певну структурованість та клішованість виступу, а вживання дієслова-інтенсифікатора *do* емпатизує навмисність дії мовця.

За допомогою **емфатичних займенників** *myself, himself, herself* тощо (54 приклади вживання в нашому експериментальному матеріалі) висловлення набуває виразності, наприклад: *Our third award recipient has restored a site almost as old as America, itself* [Bush, 03.14.2005]. *I was most impressed by how – by the discussion of the beaver dams and the care for not only the trail system, but for the beavers, themselves* [Bush, 04.22.2002]. Наголошуючи, як правило, інтонаційно на певному об'єкті, промовець у такий спосіб привертає увагу адресата до найважливіших, на його думку, моментів промови [8, с. 217].

Епістемічна модальність (інша назва „персуазивна модальність”) відноситься до функціонально-семантичної категорії, зміст якої являє собою оцінку мовцем власного повідомлення, що є достовірним, тобто відповідає дійсності [2, с. 159]. Основними засобами висловлення цієї категорії є модальні слова, модальні дієслова та предикативи, предикати знань та вмінь, модальні фрази, а також інтонаційні та паралінгвістичні засоби [12, с. 41; 22, с. 797]. У нашому експериментальному матеріалі епістемічна модальність реалізується такими модальними словами, як: *clearly, certainly, surely, be confident*, які мають загальну частоту вживання 25 прикладів та виконують функцію передачі впевненості пропозиції [див. 8, с. 208], наприклад: *And certainly, living where we live, we have a special fondness and a special respect for Abraham Lincoln* [Bush, 10.14.2005]; *Without that shelter, every one of them would have almost surely have been killed during those weeks and months of merciless terror* [Bush, 11.09.2005].

Стилістична фігура **метафори** є характерною американській ЦП завдяки властивій їй здатності віддзеркалювати фундаментальні культурні цінності, адже „метафора є невід’ємною частиною культурної парадигми носіїв мови; метафорична структура базових понять культури відбиває систему цінностей певної культури” [11, с. 404]. Найбільш поширеними джерелами метафори, що притаманні текстам ЦП, є *людина*, її *життя, переживання, основні цінності та оточуючий її світ*, на відміну від політичних виступів, де основними метафоричними образами є спорт та війна [див. 5, с. 120; 20, с. 180-182], наприклад: *Dale was an American icon who made great contributions to his sport* [Bush, 02.22.2001]; *Since our founding, the jury has been a fundamental institution in American law and a pillar of our democracy* [Bush, 04.25.2005]; *After the shipwreck of communism came years of relative quiet, years of repose, years of sabbatical - and then there came a day of fire* [Bush, 12.10.2005]. Вживаючи метафоричні, що виголошує ЦП, адресант імплікує ціннісні орієнтири сучасного американського суспільства, надаючи перлокутивної сили висловленню.

За результатами інтерпретаційного аналізу майже кожна промова американських ораторів присвячена соціально-вагомим урочистим подіям, вміщує елементи **гумору** або **іронії**. Фрейм гумору як його предметно-образна сторона представляє собою послідовне розширення зберігаємих у пам’яті образів тих ситуацій, які пов’язані з добродушно-насмішливою інтенцією, тональністю та зразками поведінки людей [9, с. 185]. Гумору властиві ціннісні характеристики, він пов’язаний з ключовими життєвими орієнтирами; він тісно пов’язаний з контекстом спілкування, що свідчить про його прагматичну спрямованість [17, с. 1289; 25, с. 332].

У текстах американської ЦП здебільшого зустрічаються приклади самоіронії президента як об’єкта іронічної оцінки при його зверненні до теми сімейних відносин, наприклад: *A good choice is being married* [Bush, 06.08.2001]; *As you know, we, Bushs, are used to taking orders from people named Barbara* [Bush, 06.08.2001]; *Laura's a great First Lady. I'm really lucky she said yes when I asked her to marry me. Some of her friends in Texas are wondering how lucky she was* [Bush, 08.14.2002]. Особливістю іронічної оцінки мовця в ЦП є те, що вона спрямовується лише на позитивний емоційний вплив. Іntenцією мовця є прагнення зняти емоційну напругу, розвеселити, розсмішити, підбадьорити. Використання гумору сприяє пожвавленню атмосфери церемоніальної події, покращенню сприйняття та запам’ятовування промови та допомагає зблизити аудиторію, імплікуючи дружні відносини спілкування.

Для американської ЦП є характерним використання лексичного **повтору** в поєднанні з синтаксичним, це можна пояснити тим, що повтор у публічній промові спричиняє паралелізм [23, с. 223]. Цей прийом використовується, аби зафіксувати бажаний стан у свідомості аудиторії. Риторичний прийом повтору добре підходить для публічної комунікації, оскільки в процесі сприйняття та осмислення слів адресатом, повтори наповнюються асоціаціями та набувають особливої психологічної та символічної глибини, що створює міцну основу для сприйняття змісту промови, сприяє найбільш повному та поглибленому поясненню тези, її детальній розробці [10, с. 97].

Ступінь експресивності значно збільшується, якщо промовець зі стилістичною метою вдається до комплексного використання різних засобів та прийомів у складі одного висловлювання. За нашими спостереженнями, значна кількість анафоричних повторів у текстах американської ЦП супроводжується паралелізмом синтаксичних конструкцій: *It's my pledge to the American people; it's my pledge to our allies overseas; and it's a pledge I intend to keep* [Bush, 08.14.2001]; *We need to do something about it. We need to close that gap. We need to help people with down payments. We need to get some - we need to get more capital into the marketplace* [Bush, 09.02.2002] тощо.

У текстах американської ЦП знаходимо багато прикладів поєднання контактного та дистантного повтору: *This training center here makes us a better country. It's a better country when you've got people who are willing to help people help themselves. It's a better country. It's a better country when people can own their own homes. When you own something, it makes America a better place* [Bush, 09.02.2002].

За нашими спостереженнями, найчастотнішим повторюваним висловленням у досліджуваному масиві текстів ЦП (20 прикладів уживань) є біблійний вираз: *"There is a universal call to love a neighbor as you like to be loved yourself"*, який промовляється президентом з року в рік у різних контекстах, з метою зблизити та об'єднати людей, навіяти почуття взаємної необхідності та турботи, на яких наголошується у Священній книзі.

Іншою особливістю американської ЦП є те, що більше ніж у 20% текстів промов чинний президент Сполучених Штатів Америки Дж. Буш апелює до особистості своєї дружини – Лори Буш, передаючи від її імені щирі побажання народу або висловлення скорботи з приводу смерті чи загибелі, що акцентує інтенцію президента підкреслити значну роль загальнонаціональних подій як урочистого, так і траурного характеру в житті своєї сім'ї – тактика мовця, що позитивно впливає на ефективність висловлення. Найпоширенішими прикладами таких апеляцій у матеріалі дослідження є: *"Laura joins me in sending our best wishes for..."; "Laura and I are/were saddened/extend our sympathies"; "Laura and I welcome"; "Laura and I wish"* тощо.

Висновки. Як свідчить матеріал нашого дослідження, емоційно-експресивна номінація в текстах ЦП зумовлюється особливостями американської лінгвокультури та реалізується шляхом уживання низки експресивних мовних засобів, серед них провідна роль засобів вираження емпізи, а також стилістичних фігур метафори, гумору та іронії, різних видів повтору, які мають інтенціональний характер та розраховані на створення ефекту переконання аудиторії.

Перспективою подальшого дослідження може бути вивчення структурних особливостей різних видів американської церемоніальної промови та виведення характерних для них етикетних формул висловлення.

Список літератури

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. – М.: Просвещение, 1990. – 300 с.
2. Беляева Е.И. Достоверность // Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность. – Л.: Наука, 1990. – 263 с.
3. Булыгина Т.В., Шмелёв А.Д. Несколько замечаний о словах типа несколько (к описанию квантификации в русском языке) // Язык: система и функционирование: Сб. науч. тр. – М.: Наука, 1988. – С. 44-54.
4. Гак В.Г. Оценка, экспрессия и модальность в языке и речи // Функциональная семантика: оценка экспрессивности, модальность / Н.Д. Арутюнова, И.И. Чельшева; РАН Инст. языкозн. – М.: Наука, 1996. – С. 20-31.
5. Жуковець Г.Л. Лінгвориторичні особливості сучасного лейбористського дискурсу Великої Британії: Дис... канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 2001. – 216 с.
6. Изард, Кэррол Е. Эмоции человека. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 439 с.
7. Ионова С.В. Когнитивный подход к исследованию текстовой эмотивности // Вестник ВолГУ. – Выпуск 5. – Серия 2: Филология. Журналистика. – Волгоград, 2000. – С. 116-121.
8. Ильченко О.М. Этикет англоязычного научного дискурса: Монография. – К.: ІВЦ „Політехніка”, 2002. – 288 с.
9. Карасик В.И. Юмористический дискурс // Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – М: ИТДГК „Гнозис”, 2004. – С. 304-332.
10. Кохтев Н.Н. Основы ораторской речи. – М.: Изд. МГУ, 1992. – 240 с.
11. Лакофф Д., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – С. 387-416.
12. Панфилов В.З. Категория модальности и ее роль в конституировании структуры предложения и суждения // Вопросы языкознания. – 1977. – №4. – С. 37-48.
13. Скидан О.Г. Лексические особенности выражения экспрессивности в английском языке // Культура народов Причерноморья. – 2003. – №37. – С. 375-378.
14. Чибісова Н.Г., Тарасова О.І. Риторика: Навч. посіб. – К.: Центр навч. л-ри, 2003. – 228 с.
15. Шахнарович А.М., Графова Т.А. Экспериментальное исследование реализации эмотивности в речевой деятельности // Человеческий фактор в языке: языковые механизмы экспрессивности. – М.: Наука, 1991. – С. 113.
16. Шаховский В.И. Эмоция как межкультурный референт // Коммуникация: теория и практика в различных социальных контекстах: Материалы междунаучно-практической конференции. – Пятигорск, 2002. – Ч. 1. – С. 92-94.
17. Attardo S. The pragmatics of humor // Journal of pragmatics. – 2003. – Vol. 35. – P. 1287-1294.
18. Beeb A., and Beeb S. Public speaking: an audience-centered approach. – Cambridge, UK ; New York, NY, USA: Cambridge University Press, 1997. – 560 p.
19. Commission speeches and public statements archive, 2001 – 2006. – Online: <http://www.sec.gov/news/speech/speecharchive/2001speech.shtml>
20. Connolly W. The Terms of Political Discourse. – 3rd ed. – London: Blackwell, 1994. – 257 p.
21. Harris R.A. Handbook of rhetorical devices, 2001. – Online: <http://www.virtualsalt.com/rhetoric.htm>
22. Lyons J. Semantics. – Cambridge: Cambridge University Press, 1977. – 897 p.
23. Lucas S.E. The art of public speaking. – Madison: University of Wisconsin, 1992. – 414 p.
24. Osborn M., Osborn S. Public speaking. – 3rd edn. – Memphis: Memphis State University, 1994. – 445 p.
25. Yus F. Humor and the search for relevance // Journal of Pragmatics, 2003. – Vol. 17. – P. 325-339

Гундаренко Е.В. СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНО-ЭКСПРЕССИВНОЙ НОМИНАЦИИ В АМЕРИКАНСКОЙ ЦЕРЕМОНИАЛЬНОЙ РЕЧИ

Статья рассматривает средства выражения эмоционально-экспрессивной номинации в американских церемониальных речах. На материале исследования выделены и систематизированы языковые и риторические средства эмоционально-экспрессивной номинации

Ключевые слова: церемониальная речь, эмоционально-экспрессивная номинация, эмфаза, убеждение

Hundarenko O. THE MEANS OF EXPRESSING EMOTIONALLY-EXPRESSIVE NOMINATION IN THE TEXTS OF AMERICAN CEREMONIAL SPEECH

This paper views the means of expressing emotionally-expressive nomination in the texts of American ceremonial speech. The analysis has been made by way of systematizing language and rhetoric means of emotionally-expressive nomination typical of American ceremonial speeches.

Key words: ceremonial speech, emotionally-expressive nomination, emphasis, persuasion

Поступила до редакції 19.02.20